

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

В статті доведено, що створення ситуації успіху, з одного боку, вимагає врахування індивідуальних особливостей особистості, з іншого – досягнення успіху вимагає від індивіда продуктивної активності в різних видах діяльності. Тому в основу розробленої технології створення ситуації успіху покладено особистісно-діяльнісний підхід, який передбачає діагностико-організаційний, підготовчо-моделювальний, процесуально-діяльнісний і рефлексивно-коригувальний етапи.

Ключові слова: успіх, ситуація успіху, педагогічна технологія, професійна підготовка, етапи.

В статье доказано, что создание ситуации успеха, с одной стороны, требует учета индивидуальных особенностей личности, с другой – достижения успеха требует от индивида продуктивной активности в разных видах деятельности. Исходя из этого, в основу разработанной технологии создания ситуации успеха положен личностно-ориентированный подход, который предусматривает диагностико-организационный, подготовительно-моделирующий и рефлексивно-корректирующий этапы.

Ключевые слова: успех, ситуация успеха, педагогическая технология, профессиональная подготовка, этапы.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Професійна підготовка розуміється як процес і результат освоєння суб'єктами навчання системи професійних знань, формування професійних умінь (інтелектуальних, організаторських, рефлексивних тощо), розвиток професійно-особистісних якостей (відповідальність, комунікативність, активність тощо), розвиток на цій основі професійних ціннісних орієнтацій і особистісного самовизначення і самореалізації. Згідно зі стандартами вищої освіти та кваліфікаційними вимогами до випускника університету, метою й завданнями фахової підготовки студентів до професійної діяльності є розвиток професійних інтересів і спрямованості на оволодіння професією; розширення й поглиблення знань про діяльність у цілому та про обрану спеціальність, соціальну значущість професії; формування переконання у правильності вибору професії; виховання прагнення у кожного студента до професійного розвитку й саморозвитку, самовдосконалення; розвитку активності й самостійності в навчальній діяльності, підвищення рівня задоволеності нею. Вирішення цих завдань вимагає створення ситуації професійного успіху в процесі фахової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Технологічний підхід до освітнього процесу передбачає спрямоване, поетапне, інструментальне управління цим процесом і гарантоване досягнення поставлених навчальних цілей. Ця

міждисциплінарна комплексна проблема активно розробляється як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці. Доцільність технологічного підходу до педагогічної реальності обґрунтовано у працях В.Беспалько, В.Боголюбової, В.Гузєєва, Т.Ільїної, М.Кларіна, М.Левіної, В.Монахова, Т.Назарової, Н.Нікандрова, Ю.Овакімяна, В.Піліповського, Г.Селевко, В.Сластьоніна, А.Умана, а також зарубіжних дослідників (Л.Андерсона, Дж.Блоку, Б.Блума, Т.Гілберта, Н.Гронлунда, Р. Мейджера й інших). Аналіз праць учених дав можливість виявити, що педагогічна технологія досліджувалася за такими напрямками:

- як комплексний інтеграційний процес (А.Белкін, Т.Ільїна, Д.Космодем'янська, М.Кларін, І.Лернер, О.Ткаченко та інші);
- дидактичний аспект педагогічних технологій (В.Беспалько, М.Кларін, О.Коваленко, В.Монахов, П.Підкасистий, І.Прокопенко, В.Якунін та інші);
- аспекти педагогічної технології, пов'язані з розробкою системи професійно значущих умінь і якостей педагога по організації педагогічної дії (В.Коротова, В.Пітюков, Ю.Турчанинова, Н. Щуркова та інші).

Проаналізуємо основні підходи до дослідження проблем, що пов'язані зі застосуванням педагогічних технологій в навчально-виховному процесі.

Специфічні особливості власне педагогічної технології у навчальному процесі розглядаються у працях М.Арстанова, Н.Бочкіної, О.Долженко, Б.Ліхачова, Ф.Савіної, В.Серікова, які обґрунтували необхідність оволодіння

педагогічною технологією, підкреслили, що реалізація технологічного вирішення щоразу визначається особистістю педагога, який забезпечує практичне втілення і результативність педагогічної праці.

Нам імпонує погляд В.Монахова, який вважає, що педагогічна технологія – продуманою в усіх деталях модель сумісної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя. Науковець визначає також сутність дидактичної технології, під якою розуміє «трансформацію абстрактних теоретичних постановок і узагальнень дидактики і методики викладання в практичну діяльність (процедури, операції), перед виконанням якої обов'язково ставиться певна дидактична мета і розв'язується дана дидактична задача».

Отже, аналіз праць науковців дозволив узагальнити та підтримати їхню позицію щодо визначення технології навчання, як системи психологічних, загальнопедагогічних, дидактичних, частковометодичних процедур взаємодії педагогів і студентів з урахуванням їхніх здібностей і схильностей, спрямованих на проектування і реалізацію змісту, методів, форм і засобів навчання, адекватних цілям освіти, змісту майбутньої науково-технічної діяльності і вимогам до «професійно значущих якостей фахівця». Однак, доцільно додати, що ця система впливає не тільки на професійно-значущі якості фахівця, а й у цілому на професійну і фахову підготовку.

У найзагальнішому розумінні під педагогічною технологією розуміється система функціонування усіх компонентів педагогічного процесу, що побудована на науковій основі, запрограмована в часі і в просторі, і що приводить, з високою часткою ймовірності, до намічених результатів.

У ієрархії педагогічних технологій за масштабом їх застосування прийнято виділяти чотири супідрядні групи:

- метатехнології представляють освітній процес на рівні реалізації соціальної політики у галузі освіти (соціально-педагогічний рівень). Це загальнопедагогічні (загальнодидактичні, загальновиховні) технології, які охоплюють цілісний освітній процес у країні, регіоні, навчальному закладі;

- макротехнології, або галузеві педагогічні технології, охоплюють діяльність у межах будь-якої освітньої галузі, напряму навчання або виховання, навчальної дисципліни (загальнопедагогічний і

загальнометодичний рівні);

- мезотехнології, або модульно-локальні технології, є технологіями здійснення окремих частин (модулів) навчально-виховного процесу або технології, що спрямовані на вирішення часткових, локальних дидактичних, методичних або виховних завдань;

- мікротехнології, що орієнтовані на вирішення вузьких оперативних завдань і відносяться до індивідуальної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу (контактно-особистісний рівень).

Серед найістотніших ознак педагогічних технологій прийнято виділяти такі:

- технологія розробляється під конкретний педагогічний задум, її основу складає певна методологічна, філософська позиція автора (наприклад, розрізняють знанневоцентриські та особистісно-орієнтовані технології);

- технологічний ланцюжок педагогічних дій, операцій, комунікацій будується суворо відповідно до цільових установок (мета – проект конкретного очікуваного результату), технологія передбачає взаємопов'язану діяльність учителя і учнів з урахуванням принципів індивідуалізації, диференціації, оптимальної реалізації людських і технічних ресурсів; елементи педагогічної технології мають, з одного боку, бути відтворені будь-яким учителем, а з іншого, – гарантувати з високим ступенем вірогідності, досягнення планованих результатів (відповідно до державного стандарту) тими, хто навчається; органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, що містять критерії, показники, а також інструментарій для вимірювання результатів освітньої діяльності.

Для педагогічних технологій, що орієнтовані на розвиток суб'єктності студентів, особливо значущі такі характеристики як гнучкість, варіативність, адаптивність. Істотною характеристикою педагогічної технології є також її динамічність: перетворення технології в змінному освітньому просторі здійснюється так, щоб забезпечити максимальну реалізацію її потенціалу. Особистість студента в цій технології не тільки суб'єкт, але і суб'єкт пріоритетний; вона є метою освітньої системи, а не засобом досягнення будь-якої мети.

Дехто з дослідників розглядає «професійно-орієнтовану технологію» як

технологію, що сприяє: формуванню у студентів вищих навчальних закладів якостей особистості, значущих для їхньої майбутньої професійної діяльності; набуттю фундаментальних, міждисциплінарних і фахових знань, розвитку умінь, навичок, компетенцій, що забезпечують виконання функціональних обов'язків із обраної спеціальності після завершення навчального закладу [3].

Враховуючи основні завдання професійного розвитку, розглядаємо його на засадах використання педагогічної технології, що забезпечує формування системи психолого-педагогічних, фахових знань; розвиток професійних умінь, компетенцій, способів діяльності; становлення ціннісного відношення до діяльності; накопичення і збагачення суб'єктивного особистісного досвіду застосування технологій. Підсумком і одночасно показником ефективності підготовки студентів є підвищення якості професійної підготовки.

Мета статті - обґрунтувати педагогічну технологію, що сприяє створенню ситуацій успіху в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація професійно-орієнтованих технологій в навчальному процесі вищого навчального закладу припускає:

- досягнення цілей підготовки майбутніх фахівців, активне включення їх у свідоме освоєння професійного змісту освіти;
- забезпечення необхідної соціальної і пізнавальної мотивації, формування системи професійних цінностей;
- професійний та особистісний розвиток студентів як майбутніх фахівців.

Сутнісними відмінностями професійно-орієнтованих технологій навчання у вищому навчальному закладі є:

- попереднє проектування навчального процесу з подальшою можливістю відтворення цього проекту в педагогічній практиці;
- структурна і змістовна цілісність: внесення змін в один з компонентів технології з необхідністю спричиняє за собою відповідні зміни в інших компонентах;
- вибір методів, форм і засобів професійного навчання з позиції оптимізації результатів і використання ресурсів (часу, сил, енергії тощо);

При проектуванні і конструюванні професійно-орієнтованих технологій доцільно враховувати такі принципи [4]:

- системності, цілісності, згідно яким технологія має в інтегрованому вигляді представляти систему професійно-орієнтованих цілей, методів, засобів, форм і умов навчання;
- відтвореності, тобто, відтворення технології з урахуванням характеристик спеціального професійно-орієнтованого навчального середовища гарантує досягнення поставлених освітніх цілей;
- адаптивності процесу навчання до особистості студента, врахування його особливостей, потреб, можливостей, запитів.

Оскільки ми розглядаємо створення ситуацій успіху в процесі професійної підготовки, то педагогічна технологія має такі особливості. У процесі дослідження доведено, що створення ситуації успіху, з одного боку, вимагає врахування індивідуальних особливостей особистості, з іншого, – досягнення успіху вимагає від індивіда продуктивної активності в різних видах діяльності. Тому в основу розробленої авторської технології створення ситуацій успіху покладено *особистісно-діяльнісний підхід*, який: 1) визначає студента основним суб'єктом педагогічного процесу; 2) передбачає проектування мети професійної підготовки якнайповнішого розвитку індивідуальних здібностей, реалізацію індивідуально-особистісного життєвого проекту, визначення професійних планів і способів самореалізації; 3) стверджує принцип самоорганізації, втілення якого відбувається у спеціально створеному педагогом освітньому середовищі, що передбачає творчу взаємодію викладачів і студентів, спрямовану на самореалізацію на основі визначення індивідуальної траєкторії професійної підготовки; 4) передбачає залучення студентів у різні види діяльності з метою їхньої професійної самореалізації. Установлено, що ефективним шляхом реалізації зазначеного підходу в сучасному ВНЗ є *диференціація* професійної підготовки студентів.

Розроблена педагогічна технологія створення ситуацій успіху передбачає діагностико-організаційний, підготовчо-модельовальний, процесуально-діяльнісний і рефлексивно-коригувальний етапи (див. рис.1). *Діагностико-організаційний етап*: здійснення комплексної діагностики сформованості особистісних професійних

Питання педагогіки

якостей майбутніх учителів, їхніх індивідуальних особливостей з метою створення підгруп студентів.

Підготовчо-моделювальний етап: викладач визначає мету і зміст діяльності студентів у межах змодельованої ситуації, прогнозує можливі варіанти її перебігу; опосередковано налаштовує студентів на досягнення успіху, стимулює ціннісні установки на професію.

Крім того, на цьому етапі завданням викладача також є формування в студентів установки на успішне виконання навчального завдання. При цьому діяльність викладача передбачає нейтралізацію пам'яті студентів від тих негативних емоцій, які можуть бути в попередній діяльності, передбаченні позитивних емоційних реакцій, налаштуванні на позитивну перспективу в досягненні успіху, актуалізацію їхньої позитивної емоційної пам'яті.

Рис. 1. Технологія створення ситуації успіху

Успіх у професійній підготовці студентів полягає в перетворенні навчально-виховного процесу і самоосвіти у цінність для особистості. На базі професійно-пізнавальних потреб формуються пізнавальні інтереси, які виступають як якісне особистісне утворення, що відрізняється своєю цілеспрямованою інтеграцією думок і

почуттів на задоволення пізнавальних потреб. Інтерес певною мірою виконує оцінні й орієнтовані функції при виборі засобів по задоволенню пізнавальних потреб, оцінки значущості їх для досягнення мети. Практика показує, що на базі професійно-пізнавальних потреб і інтересів формуються цілі професійної підготовки. Отже, пізнавальні

потреби, інтереси, мета учіння є підґрунтям формування професійно-пізнавальних цінностей.

Мотив – це те, що визначає, стимулює, спонукає людину до здійснення будь-якої дії, що включена у визначену цим мотивом діяльність [1]. Слід зазначити, що без мотиву досягнення й прагнення до ідеалу успіх відсутній. Цей мотив визначає позитивне відношення студентів до ситуації успіху й надає навчальній і професійній діяльності, в межах якої він формується, характер особистісної значущості. Сформованість цього компонента сприяє розвитку таких життєвих цінностей як орієнтація на успіх, збереженню почуття власної гідності, повага до оточуючих людей, оволодіння засобами емоційного реагування й поведінки. Вказані цінності в цілому визначають мотиваційну спрямованість студентів на успіх і забезпечують внутрішню готовність до досягнення як навчальних, так і майбутніх професійних результатів.

На цьому етапі формується інтерес до професійних знань, які є складовими професійної підготовки саморозвитку фахівців (психолого-педагогічні та спеціальні знання).

Процесуально-діяльнісний етап: безпосереднє створення умов для самореалізації студентів шляхом залучення їх у різні види професійної підготовки – у навчальну діяльність; позааудиторну навчальну і виховну роботу, практику.

Залучення у різні види діяльності дозволяє студентові проаналізувати минулий досвід, спрогнозувати майбутні успіхи, опанувати способами конструктивного мислення й поведінки в цілому, тобто спрямувати мислення на реалізацію поставлених завдань і дій на подолання труднощів, а не уникання їх [3]. Оволодіння засобами конструктивного мислення обумовлене мотивом досягнення успіху й впливає на використання студентом засобів емоційного реагування й поведінки, на їх адекватність педагогічній ситуації в навчальній діяльності. На цьому етапі відбувається подальше визначення цілей і здійснення правильного вибору засобів досягнення успіху на основі самоаналізу й самопізнання.

Ситуація успіху надає можливість досягнення значущого навчального результату, що передбачає цілеспрямоване подолання студентами труднощів, які зустрічаються в навчальній і професійній діяльності, надання взаємної допомоги в

досягненні успіху, конструктивну педагогічну взаємодію в цілому.

Процесуально-діяльнісний етап також передбачає організацію діяльності студентів щодо участі в ситуаціях успіху (набуття професійних знань, формування та самоформування умінь та якостей), забезпечення умов успішної діяльності, зацікавленість пізнавальним процесом. Педагог організує контроль початку і завершення роботи, забезпечення інтелектуального і емоційного підкріплення навчальної роботи, забезпечення права вибору завдань, емоційне й інтелектуальне стимулювання пізнавальної діяльності.

Надалі відбувається освоєння способів організації власної діяльності на основі створення ситуацій успіху. Здійснюється відпрацювання професійних умінь через індивідуальну і групову взаємодію, результати діяльності стають і особистісне, і суспільно значущими. Студентами здійснюється розвиток професійних умінь та якостей. Основна увага надається організації такої діяльності, в якій відбувається відпрацювання способів діяльності до усвідомлення необхідності їх вдосконалення, відпрацювання окремих прийомів, операцій, отримання необхідної системи знань, апробація первинних умінь на практиці, відповідно, піддаються розвитку професійні уміння (*інтелектуальні, рефлексивні, організаторські тощо*) та професійно значущі якості.

На процесуально-діялісному етапі велику увагу слід надавати емоційній складовій ситуації успіху, що ґрунтується на розумінні ситуації успіху як можливості, у межах якої студент переживає стан радості, внутрішнього задоволення й комфорту від результатів навчальної праці. Він сприяє створенню комфортного психологічного клімату, атмосфери доброзичливості, позитивного настрою на навчальну й майбутню професійну діяльність, сприятливого емоційного стану особистості, адекватного емоційного сприйняття успіху й переживання почуттів, що супроводжують його (почуттів радості, гордості).

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує необхідність створення викладачем позитивного емоційного мікроклімату на заняттях, адже атмосфера доброзичливості, невимушеності та співдружності стимулює активність студентів, знімає стан невпевненості та скутості, знижує імовірність неуспіху.

Рефлексивно-коригувальний етап: корекція змісту, форм і методів створення ситуацій успіху, коригування складу підгруп на основі оцінки та самооцінки результативності впровадженої технології.

На цьому етапі студенти використовують набуті професійні знання, уміння і якості, що дозволяють здійснювати аналіз і рефлексію, оцінку рівня і результативності участі у вирішенні ситуацій успіху. Оцінка здійснюється на основі механізмів рефлексії, що реалізуються в діяльності і включає діагностичні методики: метод самооцінки, методику самооцінки ефективності різних видів діяльності студентів, а також тест на рівень рефлексії.

Як ми вже відзначили, що успішна професійна підготовка можлива при включенні студентів у вирішення ситуацій успіху. Тим самим створюється особливий ситуаційний простір у структурі професійної підготовки, в якому будуть відображені основні параметри професійної діяльності. У студентів з'являється можливість «проживання» ситуацій успіху у даному просторі за допомогою вирішення проблем і реальних педагогічних утруднень, що виникають в ході її. Технологія організації цього процесу будується на застосуванні принципу імітації реальної професійної діяльності, в якій моделюється проблема та ситуація. Даний принцип реалізується як у процесі розгортання змісту навчального

предмету при створенні ситуацій, так і при здійсненні діяльності по виходу з кризової ситуації, що «проживається» у процесі діяльності.

Рефлексивно-коригувальний етап має сформувати усвідомлене відношення до професійної підготовки, перетворити результат у мотиві для нової пізнавальної діяльності. Викладачу необхідно повернутися до підготовчо-моделювального етапу, повторити весь ланцюжок з вихідних позицій; здійснити емоційне схвалення і дати установку на подальшу успішну роботу, якщо результат адекватний зусиллям. Позитивно-перспективна оцінка роботи поряд з виділенням помилок та індивідуальна робота по подоланню прогалин у знаннях; перевірка умов навчальної роботи на попередньому етапі, організація ситуації подолання в майбутній діяльності, якщо результат не адекватний зусиллям [2].

Отже, підсумовуючи інформацію про етапи педагогічної технології створення ситуацій успіху майбутніх учителів у процесі професійної підготовки зазначимо, що створення ситуації успіху в процесі професійної підготовки на кожному етапі технології передбачає: забезпечення сприятливої атмосфери на заняттях і в процесі організації позааудиторної діяльності, що дає можливість студенту отримувати задоволення від успіху, знімає емоційну напругу і страх.

Література

1. Виллонас В.К. Психологические механизмы мотивации человека / В.К.Виллонас. – М.: МГУ, 1990. – 288 с.
2. Коротаева Е.В. Ситуация успеха: психолого-педагогические механизмы и этапы организации / Е.В. Коротаева // Директор школы. – 2001. – № 3. – С. 38-44.
3. Питюков В.Ю. Основы педагогической технологии / В.Ю. Питюков. – М., 1997. – С. 122.
4. Щуркова Н. Новые технологии воспитательного процесса / Н.Щуркова. – М.: Новая школа, 1993. – 112 с.

Gusak O. G., candidate of pedagogic sciences, assistant professor
PEDAGOGICAL TECHNOLOGY FOR CREATION OF SUCCESS SITUATION IN PROFESSIONAL TRAINING

The article proved that the creation of success situation, on the one hand, requires taking into account the individual characteristics of the person on the other - success requires the productive activity of the individual in various activities. Hence the basis of the technology of the creation of success situation laid personally-active approach and involves diagnostically-organizational, preparatively-modeling, procedurally-active and reflexively-correctional stages.

It is rotined that success in professional preparation of students consists in converting of educational-educate process and self-education into a value for personality. The situation of success gives possibility of achievement of meaningful educational result, which foresees the purposeful overcoming the students of difficulties which meet in educational and professional activity, grant of mutual aid in achievement of success, structural pedagogical cooperation on the whole.

Keywords: success, situation of success, pedagogical technology, professional training, stages.